

Vad ska vi ha alla bilder till?

Katalogiska utmaningar i skärningspunkten mellan kulturarvsförvaltning och humanistisk forskning

ANNA NÄSLUND DAHLGREN

Den här studien, baserad på en enkät bland metadataproducenter i museer, arkiv och bibliotek samt humanistiska forskare i Sverige, visar att det finns avgörande skillnader när det gäller förståelser av vad bilder är och vad de ska användas till. Studien visar på vikten av att medvetandegöra metadata-produktionen i bildsamlingar och behovet av att skapa metadata med större mångfald och variation.

Med digitaliseringen av kulturarvsinstitutioners samlingsinformation kommer en rad möjligheter och utmaningar. De digitala katalogerna, eller databaserna, över samlingarna är inte bara dynamiska och länkbara, utan också möjliga att dela med användare och intresserade utanför den samlade institutionens väggar i realtid och globalt. På många sätt uppfyller databasen idag den funktion som den resonerande katalogen och andra katalogtyper tidigare haft, det vill säga att ordna, samla och förmedla information om ett konstnärskap, en del av ett konstnärsskap eller en samling av verk. Med andra ord är onlinedatabasen idag i hög grad det gränssnitt genom vilket det innehåll förmedlas som den traditionella fysiska katalogen tidigare härbärgerade.¹ Sammanfattningsvis har digitaliseringen gjort att katalogen både kunnat expandera vertikalt (hur omfattande information som kan koppas till varje post) och horisontellt (hur den kan spridas geografiskt). När museernas, arkivens och bibliotekens databaser görs tillgängliga online skapas ett bokstavligt gränssnitt mellan å ena sidan de samlade institutionernas användare, och å andra sidan användare utanför desamma. Här möts professionella katalogiserare, forskare och andra professionella användare och den intresserade allmänheten. Den ökade

tillgängligheten skapar fler kontaktytor. När ABM-sektorn (arkiv, bibliotek, museer) och externa användare boktavligen och bildligen möts i detta digitala gränssnitt blir det särskilt tydligt hur många olika behov, läsararter och förståelser av minnesinstitutionernas samlingar det finns. I sammanhanget spelar det språk som används i gränssnittet – eller annorlunda uttryckt den deskriptiva metadatan – en nyckelroll. Deskriptiva metadata är den text som läggs till en bild för att göra den sökbar och begriplig (Baca, 2016; Riley, 2017). Deskriptiv metadata är därför den typ av metadata som har störst betydelse för användare utanför de samlade institutionerna och katalogen – online eller offline – kan beskrivas som en strukturerad kollektion av deskriptiva metadata.

I den här artikeln diskuteras effekterna och implikationerna av de genom digitaliseringen i allt högre grad tillgängliggjorda databaserna/katalogerna för bildsamlingar och vilka implikationer det har för användningen av det visuella kulturarvet för en specifik och avgränsad men viktigt användargrupp, nämligen forskare inom humaniora som använder bilder som vetenskapliga källor. Den här studien argumenterar för vikten av en dialog mellan olika användargrupper. Att medvetandegöra vilka olika behov och intressen av metadata som finns är avgörande för att skapa en större mångfald och variation i hur bildsamlingar kommer i bruk. Vi behöver kort sagt diskutera vad vi ska ha alla bilder till.

Katalogens horisontella spridning och vertikala expansion

Digitaliseringen av samlingsinformation i omfattande databaser innebär att museernas bildsamlingar kan göras tillgängliga på ett helt annat sätt för användare verksamma utanför den samlande institutionen. De senaste tjugo åren har allt fler museer börjat sprida information om sina samlingar online och göra dem sökbara på flera olika sätt. Webbens möjligheter att kommunicera har gjort att museernas roll som utbildnings- och informationscenter accentuerats framför deras förvaltande uppdrag (Christensen and Pedersen, 2019; Gil-Fuentetaja and Economou, 2019). Fortfarande är det dock bara en mindre del av alla samlingar som finns tillgängliga online.²

När kulturarvsinstitutionernas samlingskataloger görs tillgängliga online kan alla med tillgång till en dator och nätet få direktkontakt med

deras metadatapraktiker. Den breda spridningen av kataloger online gör att skillnaderna mellan olika användare – men också mellan olika metadataproducerande institutioner – blir mer synliga och uppenbara. Att sättet att metadatasätta bilder skiljer sig mellan till exempel ett konstmuseum och ett kulturhistoriskt museum är väl känt, men när en och samma användare parallellt kan söka igenom olika institutioners databaser blir dessa skillnader akut tydliga (Dahlgren, 2009; Capurro and Plets, 2020).

Den digitala katalogen skiljer sig på några avgörande punkter från den analoga dito. För det första kan den ändras löpande vilket gör att den alltid, åtminstone i teorin, kan vara uppdaterad (Atwater, 2012). Dessutom är den inte begränsad av ett sidantal eller en sidstorlek. Tvärtom kan den expandera och också länka samman information som i de analoga formaten var åtskilda. Katalogen/databasen har i kölvattnet av digitaliseringen därför expanderat innehållsmässigt. Till varje post i katalogen kan alltmer information fogas, antingen direkt i onlinekatalogen eller som länkar till andra kataloger eller resurser online.

Olika informationsbehov för bilder

Skillnaderna mellan hur olika användargrupper söker information i bildsamlingar har analyserats extensivt. Till exempel visar studier att olika yrkesgrupper, som lärare eller journalister och forskare inom olika discipliner, söker information på helt olika sätt, liksom att studenter ofta ställer helt andra frågor än personer med längre utbildning (se till exempel Armitage and Enser, 1997; Chen, 2001; Hollink *et al.*, 2004; Beaudoin, 2007). Studier av detta slag visar vad som intresserar olika grupper i relation till olika bildsamlingar. En uppenbar bias i dessa studier är att vissa samlingar eller institutioner genererar vissa typer av frågor. Exempelvis finns det en överrepresentation av frågor om upphovsperson i konstsamlingar och när det är konstvetare som gör sökningar (Chen, 2001). Inom andra akademiska discipliner, som till exempel etnologi och historia, är det oftare bildmotivet som är i fokus för såväl forskare som samlingsinstitutioner. Det svenska kulturhistoriska Nordiska museet är ett typexempel på det senare. Här finns flera stora bildsamlingar ordnade efter motiv (topografiska arkivet) eller institution (Hemmets forskningsinstitut, Svenska turistföreningen).

Museet har även enskilda fotografers arkiv, men de är både insamlade och används främst som källor för olika typer av innehåll som dräktskick och mode (Sten Didrik Bellander, Kerstin Bernhard, Karl Erik Granath) eller vardagsliv och arbete (Gunnar Lundh, Karl Heinz Hernried, KW Gullers).³

Den horisontella spridningen av kataloger genom digitala gränssnitt som ökar kontaktytan mellan producenter och konsumenter av deskriptiva metadata belyser i sin tur de utmaningar som finns i produktionskedjan av metadata för det visuella kulturarvet, från informationsspecialisternas produktion av metadata inom ABM-institutionerna till olika användares konsumtion av desamma.

I särskilt fokus i den här studien är vilka typer av metadata forskare inom humaniora har behov och intresse av generellt, det vill säga inte utifrån en specifik sökfråga, disciplin eller samling. Frågan är om forskares behov och intressen när det gäller bildmaterial skiljer sig från de metadatapraktiker som finns inom minnesinstitutionerna, och i så fall hur. Generellt använder humanister bilder i mindre utsträckning än till exempel forskare inom naturvetenskap och medicin (Elkins, 2007). Trots det är forskare inom humaniora en stor användargrupp av bilder som finns bevarade i kulturarvsinstitutioner som konst- och kulturhistoriska museer, historiska arkiv och bibliotek. Därför är den humanistiska forskningens behov centrala för minnesinstitutionernas arbete med metadatasättning och tillgängliggörande.

Den här artikeln baserar sig på två webb-baserade enkäter. Under oktober 2019 gick en enkät ut till samtliga humanistiska forskare vid Göteborgs, Stockholms och Umeå universitet. Av totalt 755 tillfrågade svarade 168 stycken att de använde bilder som källor i sin forskning.⁴ En av enkätens frågor gällde vilken typ av information, det vill säga metadata, som de önskade ha för de bilder de använde som källor i sin forskning. I denna flerkryssfråga fanns nio olika typer av information listade, men också möjlighet att fritt lägga till egna typer. Generellt efterfrågades typer av information, inte typer av metadata, för att enkäten skulle vara möjlig att svara på även för den som saknade kunskap om arkivpraktiker och metadaterminologi.

Till personer som arbetar med att medatasätta bilder i ABM-sektorn gick en webb-baserad enkät ut i april 2020. Motsvarande ställdes här frågan

vilken typ av information de lade till bilder i institutionens databas. Enkäten skickades till chefer och ansvariga för arkiv och samlingar på totalt 23 museer, arkiv och bibliotek i Sverige, som i sin tur spred enkäten till sina medarbetare, totalt 45 intendent, arkivarier m.m.⁵ Enkätens flerkryssfråga innehöll 13 olika typer av information; förutom de nio från forskarenkäten ytterligare fem baserade på forskarnas fria svar. Här fanns även möjlighet att lägga till andra typer av information.⁶ De flesta av dessa fria svar kunde senare inordnas i de redan angivna kategorierna med ett undantag. Från metadataproducenterna kom flera olika typer av uppgifter som rörde den praktiska förvaltningen som värdering, placering, negativnummer och försäkring som överhuvudtaget inte förekom bland forskarna. Dessa uppgifter har i redovisningen nedan lagts ihop till en kategori som kallats ”Övriga förvaltningsuppgifter”. (Figur 1-2)

För det första visade det sig att de svarande inom ABM-institutionerna har angett fler typer av metadata per person (i genomsnitt 9,6) än forskarna (i genomsnitt 5,5). Det här resultatet är givetvis en indikation på att de som svarat inom ABM har en större förtrogenhet med databaser och metadata än forskarna. I den meningen är de mer professionella just när det gäller metadata-sättning. Som Seeman och Dean påpekat är den avgörande skillnaden mellan professionella metadata-sättare och andra användare av databaser inte att de är mer objektiva eller opartiska, utan att de är tränade att främst vara orienterade mot upphovspersonen och arkivet och inte sina personliga tankar, uppfattningar eller erfarenheter (Seeman and Dean, 2019, 4). De professionella metadata-sättarnas breda fokus som syns i enkätsvaren kan därmed ses som en effekt av denna professionella träning.

Som figur 1 och 2 visar är uppgifter om upphovsperson och tillverkningsår de vanligaste typerna av metadata som ABM-personal skapar, och också den mest efterfrågade bland forskare. Runt 90 % av de svarande i båda grupperna har markerat dessa typer av metadata. Här stämmer alltså ABM-sektorns praktiker överens med den humanistiska forskningens behov. Samtidigt finns helt väntat en grupp av metadata som relaterar till minnesinstitutionernas fysiska och legala hantering av föremål och bilder som i stort sett saknas i den typ av metadata som forskare säger sig behöva. 73 % av metadataproducenterna lägger in information om användarvill-

FIG. 1

Metadatabehov inom humanistisk forskning

Vilken typ av metadata, dvs information om bilden, önskar du ha för din forskning?

INFORMATIONSTYPER	ANTAL SVAR (5,5/pers)	ANDEL AV SVARANDE (168 personer)
1. Upphovsperson (fotograf, konstnär osv.)	153	91 %
2. Tillverkningsår	149	89 %
3. Publiceringssammanhang/bibliografisk information	131	78 %
4. Information om ägare (proveniens, arkivbildare, osv.)	118	70 %
5. Kategori/Genre (pressbild, reklambild, konstbild, privat bild osv.)	73	43 %
6. Motiv (vad föreställer bilder)	7	4 %
7. Namn på de personer som är avbildade	4	2 %
8. Plats (gatuadress, fastighetsbeteckning, kvarter, socken, stad osv.)	62	37 %
9. Plats (koordinat)	42	25 %
10. Bildteknik eller material (fotografi, teckning osv.)	88	52 %
11. Format/ storlek	88	52 %
12. Användarvillkor, copyright osv.	4	2 %
13. Utställnings och utlåningshistorik	1	1 %
14. Övriga förvaltningsuppgifter	0	0 %
	920	

kor och copyright, medan endast 2 % av forskarna är intresserade av den informationen.⁷ 24 % av medataproducenterna noterar utställnings- och utlåningshistorik, medan endast 1 % av forskarna efterfrågar den informationen. Relativt förväntat är också att det finns ett större intresse för materiella aspekter inom ABM-institutionerna än bland forskarna. Skillnaderna är dock inte så dramatiska som när det gäller förvaltningsuppgifter. Bland forskarna svarade 52 % att uppgifter om bilderna mått och material är intressanta, samtidigt som 82 % av metadatasättarna lägger till information om bildteknik och material och 73 % om mått och format.

FIG. 2

Metadatapraktiker inom ABM institutioner

Vilken typ av information om bilder lägger du in i din institutions databas/er?

INFORMATIONSTYPER	ANTAL SVAR (9,6/pers)	ANDEL AV SVARANDE (45 personer)
1. Upphovsperson (fotograf, konstnär osv.)	44	98 %
2. Tillverkningsår	42	93 %
3. Publiceringsssammanhang/bibliografisk information	25	56 %
4. Information om ägare (proveniens, arkivbildare, osv)	38	84 %
5. Kategori/Genre (pressbild, reklambild, konstbild, privat bild osv)	23	51 %
6. Motiv (vad föreställer bilder)	40	89 %
7. Namn på de personer som är avbildade	37	82 %
8. Plats (gatuadress, fastighetsbeteckning, kvarter, sock-en, stad osv)	36	80 %
9. Plats (koordinat)	21	47 %
10. Bildteknik eller material (fotografi, teckning osv)	37	82 %
11. Format/ storlek	33	73 %
12. Användarvillkor, copyright osv.	33	73 %
13. Utställnings och utlåningshistorik	11	24 %
14. Övriga förvaltningsuppgifter	7	16 %
	432	

Om man istället rör sig från de 14 enskilda typerna av information och grupperar dem på en mer övergripande ontologisk nivå framträder intressanta skillnader mellan de två grupperna. En bild kan antingen förstås som en historisk produkt av en individ och kontext, som en representation av något eller som ett materiellt objekt. Annorlunda uttryckt kan en bild ses som ett spår, en avbildning eller ett föremål.⁸ Att förstå bild som en *historisk produkt* innebär ett fokus på och intresse för den historiska kontext inom vilket bilden har kommit till. Hit hör alla uppgifter som härrör från bildens historiska produktions- och brukssammanhang, som till exempel

vem som har gjort bilden, när och i vilket syfte. Det inkluderar uppgifter om upphovsperson, tillverkningsår, publiceringssammanhang, proveniens och vad bilden haft för ursprunglig användning (informationstyp 1-5 i tabell 1 och 2). När bilder framför allt förstås som *representationer* av något är alla metadata som beskriver vad bilden föreställer viktiga, det vill säga vad, vem och vilken plats som är avbildad (informationstyp 6-9). När bilder förstås och behandlas som *föremål* blir i sin tur information om dess materiella aspekter, det vill säga bilden som ett tredimensionellt föremål, relevanta. All information som är central för det fysiska handhavandet av bilden som föremålsvård, framtagning, transport, förmedling och utställning ingår här, det vill säga information om bildteknik, format, användarvillkor, placering, försäkring o s v. (informationstyp 12-14).

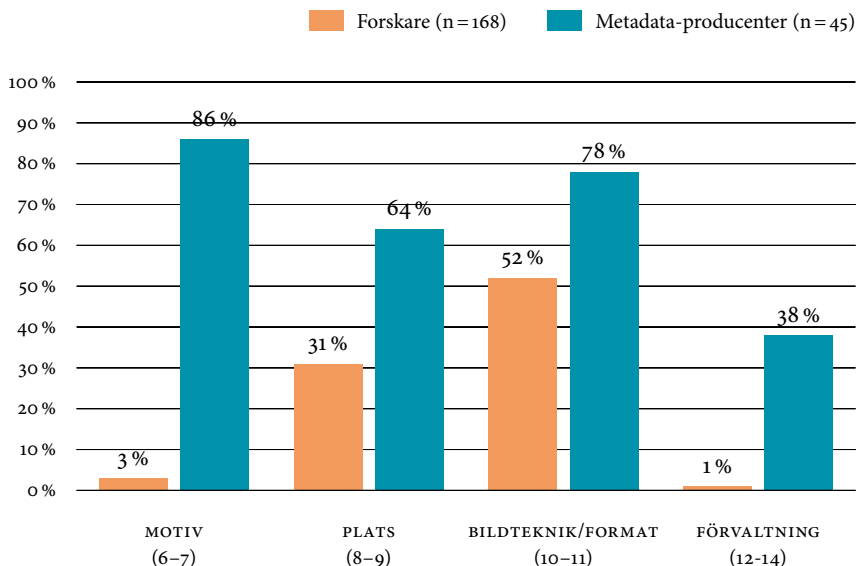
Sett till dessa tre olika förståelser eller intressefokus för bilder finns det intressanta och avgörande skillnader mellan metadataproducenterna på ABM-institutioner och de forskare inom humaniora som har svarat på denna enkät.

Medan produktionen och behovet av uppgifter om bilder som historiska produkter i stort sett överensstämmer mellan ABM-institutionerna och forskarvärlden, finns desto större skillnader inom de övriga två grupperna av metadata; de som rör bilden som föremål och bilden som representation (figur 3). När det gäller enskilda typer av information i kategorierna 'bild som föremål' och 'bild som representation' framträder tydliga skillnader. Helt förväntat finns en stor skillnad när det gäller institutionernas interna hantering av bilder och samlingar och ett större intresse för bildernas materialitet som givetvis hänger ihop med det förra. Skillnaderna mellan grupperna är dock inte så stor när det gäller intresset för bildteknik och format (informationstyp 10-11). Att materiella aspekter trots allt är relevanta för humanistiska forskare generellt, och inte bara konsthistoriker, kan troligen förklaras av den materiella vändningen inom humaniora de senaste 20 åren (Prown, 1982; Edwards, 2004). När det gäller information kopplad till förvaltningen av bilder som föremål finns däremot stora skillnader (informationstyp 12-14).

Den mest intressanta och oväntade skillnaden mellan de humanistiska forskarna och metadatasättarna inom ABM som har svarat på denna enkät finns dock i kategorin motiv (informationstyp 6-7).⁹ Medan 86 % av

FIG. 3

Metadataproducenternas och humanistiska forskares intresse för metadata relaterade till bild som representation och bild som föremål.

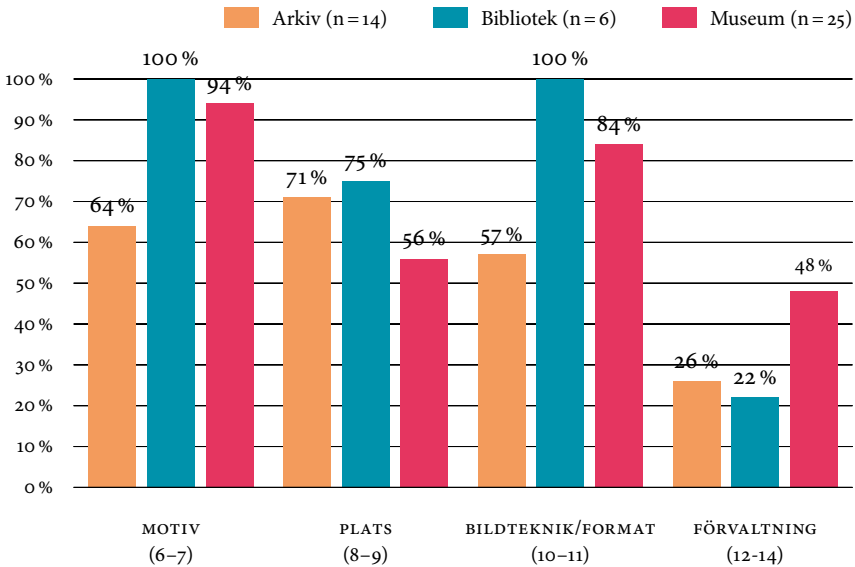
metadatasättarna skriver in metadata som handlar om bildmotiv, det vill säga vad bilden föreställer eller vem som är avbildad, efterfrågar endast 3 % av forskarna det. Detta talar för att den humanistiska forskning som bedrivs inom universiteten inte i så hög grad handlar om ikonografiska studier. När det gäller uppgifter om plats, det vill säga vilken plats bilden avbildar, är skillnaderna inte lika dramatiskt stora mellan forskargruppen och metadataproducenterna, men följer ändå samma mönster. 64 % av metadatasättarna anger plats i termer av gatuadress, kvarter eller genom geografiska koordinater (informationstyp 8-9), medan endast 31 % av forskarna anser att det är viktig information. Att det är fler metadataproducenter som anger vad och vilken person en bild föreställer än vilken plats den avbildar är särskilt intressant, givet att många ABM-institutioner har ett definierat geografiskt ansvarsområde med uppdrag att samla, vårda och bevara det nationella eller regionala kulturarvet. Här vore det alltså mer förväntat att information om plats lades till än information om vad eller vem bilden föreställer.

Annorlunda uttryckt finns avgörande skillnader när det gäller förståelsen av vad bilder är och vad de ska användas till mellan å ena sidan de som skapar metadata i minnesinstitutionerna, och å andra sidan den stora användargrupp som humanistiska forskare utgör. Det är tydligt att för forskare är bilder framför allt intressanta som spår av historiska händelser och personer, och i betydligt mindre grad som materiella föremål eller som ”rena” representationer av personer, platser och föremål. Forskarnas starka intresse för publiceringssammanhang (informationstyp 3) i relation till metadataproducenterna är ett uttryck för det. Forskarnas starka fokus på historisk kontext när det gäller metadata kan direkt relateras till två tydliga tendenser inom inom den humanistiska forskningen de senaste 30 åren. Å ena sidan det ökade intresset inom konst- och bildvetenskap för sociologiskt inspirerade nätverksanalyser och vidare kulturella kontextualiseringar, som till exempel det som kallas *New Art History* och fältet visuella studier (Wolff, 1988; Harris, 2007; Manghani, 2013). Å andra sidan det ökade intresset för bilder som primärkällor inom andra humanistiska discipliner, där bilder alltmer sällan används enbart som illustrationer och i allt högre grad spelar en central roll som källmaterial (se t.ex. Curtis, 2011; Jordanova, 2012).

Trots att antalet svarande från ABM-sektorn inte var så stort är det ändå intressant att notera att det finns antydningar till skillnader mellan de olika typerna av kulturarvsinstitutionerna (Figur 4). Det visar sig till exempel att praktiken att notera vad och vem en bild föreställer var betydligt större bland biblioteks- och museipersonal (100 % respektive 94 %) än bland arkivpersonal (64 %). En annan betydande, men lite oväntad, skillnad fanns när det gäller bildteknik och format. Där svarade 100 % av bibliotekspersonalen att de noterade den typen av metadata medan 84 % av de som svarat från museer noterade dessa uppgifter. Det kan eventuellt tolkas som ett uttryck för den etablerade praktiken inom biblioteksväsendet att ordna samlingarna enligt böckernas storlek (folio, kvarto, oktavo) för att effektivt utnyttja bokhyllorna. Att arkivpersonalen i lägre grad noterar mått har troligtvis att göra med att de allra flesta dokument i arkiv antingen är i standardformatet A4 eller får plats i arkivkartonger med denna standardstorlek. Värt att notera är dock att det är mindre skillnader mellan de olika typerna av ABM-institutioner än mellan metadataproducenterna som grupp och de humanistiska forskarna som grupp.

FIG. 4

Metadataproducenternas intresse för metadata relaterade till bild som representation och bild som föremål uppdelat på arkiv, bibliotek och museer.

Sammanfattningsvis kan skillnaderna mellan metadataproducenterna inom ABM-sektorn och humanistiska forskare vid universitet förklaras av att det finns uppgifter som minnesinstitutionerna behöver för att kunna hantera, vårda och bevara samlingarna, men det verkar också finnas skillnader som inte kan sägas vara direkt kopplade till minnesinstitutionernas uppdrag utan mer har att göra med ett 'mind-set'. Hit hör uppgifter om bildmotiv; både vem, vad och vilken plats en bild återger. Frågan är vad denna skillnad beror på och vilka implikationer det har, för minnesinstitutionernas arbete med att utveckla digitala kataloger och databaser, respektive för humanistiska forskares arbete och för samverkan dem emellan.

För att fullt ut kunna ge en fördjupad förklaring till dessa skillnader krävs dock kompletterande undersökningsmetoder som till exempel djupintervjuer. Deltagarna i denna enkät förmedlade till exempel inte varför de är intresserade av en viss sorts information och inte en annan.

De har inte heller fått ranka eller vikta olika typer av metadata. Alltså svarar inte enkäten på vilken typ av metadata som är viktigast i relation till andra metadata. Dessutom ger enkätformen ingen möjlighet att utveckla resonemang om sammanhang, det vill säga en typ av metadata kan vara central i ett sammanhang men perifer i ett annat. Enkätformatet ger inte heller möjlighet att ställa följdfrågor. Givetvis finns det även forskare verksamma inom ABM-sektorn. En intressant vidareutveckling av denna studie skulle därmed vara att undersöka om metadatabehoven bland forskare verksamma inom ABM mer liknar universitetssektorns forskare eller metadataproducenterna inom kulturarvsinstitutionerna.

I sammanhanget är det intressant att notera att den typ av information som digitaliseringens utökade utrymme genererat framför allt använts för att expandera information som i hög grad är relevant inom de institutioner som förvaltar bildsamlingar, uppgifter som rör den materiella, tekniska, logistiska, juridiska, ekonomiska förvaltningen av samlingens objekt. Ett exempel är det stora intresset för crowdsourcing och AI inom kulturarvssektorn, som framför allt handlar om samla in information om bildmotiv (Schneider and Kohle, 2017; Carpo, 2018). Ett annat exempel är att konserveringsrapporter och teknisk analys av verk nu blir en del av den resonerande katalogen (Cardinali, 2019, 53), en information som enligt den här studien inte är särskilt relevant för många humanistiska forskare. Motsvarande informationsexpansion för att utveckla och kvalificera kataloger för forskningsändamål utanför museiinstitutionerna – till exempel när det gäller publiceringskontext – är inte lika tydlig. Ett enkelt men talande exempel är det senaste decenniets intresse för bildbaksidor inom den humanistiska forskningen och argumentationen att inte bara bildsidan på fotografiska bilder bör digitaliseras. Baksidan kan nämligen ge värdefull information kopplad just till bildernas historiska originalkontext, om upphovsperson, tillverkningsår och publiceringssammanhang (Lager Vestberg, 2009).

En möjlig förklaring till denna informationsdissonans kan vara att det finns en föreställning om att forskarnas behov och intressen i stort sett överensstämmer med de verksamma inom ABM-institutionerna (Orna and Pettitt, 1998, 39; Baca *et al.*, 2006, 8). Enligt handböcker för professionella metadataproducenter är 'specificity' och 'exhaustivity' eftersträvansvärt,

det vill säga såväl noggrannhet och detaljrikedom som mängden information. Med andra ord ska metadatatillägget alltid välja en mer specifik term framför en mer generell dito; hellre kampanil än torn, hellre parstuga än hus. Samtidigt ska informationen vara så omfattande och uttömmande som möjligt desto större nytta antas den ha för forskare (Baca *et al.*, 2006, 8; Woodward, 2014). Dock är det inte alltid givet att humanistiska forskare efterfrågar detaljerade motivbeskrivningar eller specificitet. Lika intressant är syntes, och betydligt mer relevant är det som kan kallas historisk kontext där bilden ses som ett spår av en individ, praktik, institution eller händelse. Frågan är hur sådana i teorin oändliga rhizomatiska kontexter ska kopplas till enskilda bilder. Ett sätt är givetvis att öppna upp kulturarvsinstitutionernas onlinekataloger – inte bara för metadatasättning genom crowdsourcing och social taggning, utan också för länkning. Därmed skulle forskare och andra användare kunna länka enskilda poster i museisamlingar till vetenskapliga publikationer och andra informationskällor. Under mina år som postdokforskare vid Nordiska museet var det något som slog mig ofta. Visserligen blev bilderna som jag skrev om digitaliserade, och alltså sökbara i museets poster i DigitaltMuseum.se i takt med att jag publicerade vetenskapliga texter som behövde illustreras, men mina resultat och tolkningar återfördes aldrig till museets databaser – varken det jag hade skrivit om bilderna eller att de var omskrivna (och digitaliserade) inom ramen för ett större forskningsprojekt (Dahlgren, 2010, 2013).

Katalogiska utmaningar för det visuella kulturarvet

Som denna studie visar finns det avgörande skillnader i intresse och värdering av olika informationstyper, det vill säga metadata, med direkt relevans för hur ABM-institutionernas kataloger/databaser utformas. Här finns med andra ord stora utvecklingsmöjligheter för att bättre möta den humanistiska forskningens behov och intressen. Forskarnas starka fokus på historisk kontext – det vill säga att veta när, hur, av vem och i vilket syfte en bild tillkommit och använts över tid – poängterar att det är så forskare söker i bildsamlingar på ett generellt plan, och alltså inte genom motiviska, ikonografiska sökningar som ABM-sektorn lägger starkt fokus på. Den motiviska dominansen inom ABM-sektorns metadatasättning

motsvarar snarare lekmannens, men också bildbyråns, sätt att använda och söka bilder. Det handlar framför allt om 'bilder av' där bilder i första hand, genom sin metadata, blir definierade som ett kärl för ett representerande innehåll. Det reducerar bilder till just illustrationer av historiska fakta och inte som historiska artefakter i sig själva. Kort sagt blir bilderna genom den metadata-sättning som framträder i denna studie antingen behandlade som förvaltningsobjekt som ska bevaras och hanteras *eller* som representationer där det är bildmotivet som är informationen som ska bevaras och förmedlas. Vidare visar denna studie att de skillnader som finns mellan å ena sidan den metadata som produceras av informationsspecialister inom ABM, och å andra sidan de intressen och behov som finns bland humanistiska forskare vid universitet, kan beskrivas i termer av olika grundförståelser av vad en bilder är för typ av objekt eller fenomen.

Sammanfattningvis finns det alltså intressanta utmaningar inom samtidens databasbyggande, skapande av kataloger, samlingsöversikter och hantering av bildsamlingar i minnesinstitutioner. Digitaliseringen och webben möjliggör en spridning av information på bred front. Informationen som finns samlad kring det visuella kulturarvet kan spridas inte bara utanför de samlande institutionerna lokalt, utan även vidare globalt. Samtidigt som detta sker verkar inte metadatapraktikerna påverkas av de behov som finns inom den humanistiska forskarvärlden primärt. Digitaliseringen och onlinepubliceringen har snarast förstärkt bilders dekontextualisering och kommodifiering (Pepi, 2014; Birkin, 2020).

Vad som behövs i sammanhanget är en mer utvecklad dialog mellan å ena sidan kulturarvsinstitutionernas personal och å andra sidan humanistiska forskare. Det finns inga gränssnitt, bokstavligt eller bildligt talat, som fångar upp alla olika användargrupperns behov och intressen, men i takt med att bildsamlingar genom digitaliseringen görs tillgängliga rent tekniskt online – och därmed möter en större grupp av människor och variation av användningar – behöver successivt också deras innehåll göras tillgängliga på ett mer varierat sätt. I grunden handlar det om hur olika vi uppfattar vad bilder är och vad vi ska använda dem till.

ACKNOWLEDGMENT

Arbetet med den här artikeln har bedrivits inom forskningsprojektet *Deltagande i det visuella kulturarvet* vid Institutionen för kultur och estetik, Stockholms Universitet, finansierat av Svenska Vetenskapsrådet (no 2018-06057).

Anna Näslund Dahlgren är professor i konstvetenskap vid Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet, med visuell kultur, fotografisk bild, arkiv och museipraktiker och digitalisering som specialitet. Hon är bland annat författare till Travelling Images. Looking Across the Borderlands of Art, Media and Visual Culture (2018). För närvarande leder hon två forskningsprojekt, The Politics of Metadata och Deltagande i det visuella kulturarvet (Vetenskapsrådet), är redaktör för en ny svensk forhistoria som utkommer 2022 samt koordinator för Vetenskapsrådets forskningsprogram DIGARV (digarv.se).

SUMMARY

What are all the pictures for?

Cataloging challenges in between cultural heritage institutions and humanities research

Based on a survey on the production and use of descriptive metadata, this study discloses that there is a divide in interest between on the one hand information specialists in libraries, archives, and museums and, on the other hand, university scholars in the humanities, a very specific yet substantial end-user group for visual heritage material. 168 researchers at universities in Sweden were queried, using an online survey with multiple choice questions. A similar online survey were answered by 45 information specialists in museums, archives, and university libraries in Sweden. The survey discloses that while the interest in information about the historical origin and context of images are equally high in both groups, there is a decisive gap between the interest in image content between the two groups. In effect, the production of descriptive metadata does not match the needs and interest of researchers in the humanities, but rather other end users. An increased dialogue is needed between these two groups concerning what metadata should be attached to images. In extension, this could potentially lead to a broader and more extended scholarly use of visual heritage material.

NOTER

- 1 Se t.ex. temanumret i *Visual Studies* 31(2), 2016 i redaktion av Müller, Bateman och Seizov. Gil-Fuentetaja och Economou argumenterar för att det är en avgörande skillnad mellan å ena sidan kataloger och å andra sidan databaser online i att den förra har en ”browsable character, presenting different areas, sections, or groupings of the collection made by the institution, whereas databases are searchable and enable visitors to access their desired content in a more focused and targeted way using specific search terms” (Gil-Fuentetaja and Economou, 2019, 6). För den här textens syfte, dvs frågan om metadata-behov, spelar det ingen avgörande roll hur sökningen görs och katalog och databas används därför som överlappande begrepp.
- 2 Aktuella uppgifter om digitaliseringsgraden inom ABM-sektorn i Europa saknas (Tasovac, Chambers and Tóth-Czifra, 2020, 4) men en studie från 2017 visar att cirka 20 % av alla samlingarna är digitaliserade (Nauta, Heuvel and Teunisse, 2017). När det gäller museer i Europa finns uppgifter från 2020 som visar att knappt 44 % av samlingarna är digitaliserade och att knappt hälften, dvs 20 %, också fanns tillgängliggjorda online (*Digitization and IPR in European Museums*, 2020, 3).
- 3 <https://www.nordiskamuseet.se/om-samlingarna/fotografiska-samlingar> [senast kontrollerad 29 september 2020].
- 4 Forskare (definierat som alla listade som professorer, lektorer, doktorander, postdoks, forskare) från följande discipliner svarade på enkäten: Historia (30); Litteraturvetenskap (21); Arkeologi (21); Konst- och bildvetenskap (20); Mediestudier (16), Idéhistoria (10); Etnologi (8); Filmvetenskap (7), Teatervetenskap (9), Antikens kultur (7); Musikvetenskap (5); Religionshistoria (4); Genusvetenskap (3); Modevetenskap (1); Museologi och kulturarvsstudier (3).
- 5 Metadataproducenter från Göteborgs konstmuseum (1), Kungliga biblioteket (5), Moderna Museet (3), Nationalmuseum (3), Nordiska museet (6), Riksantikvarieämbetet (4), Riksarkivet (1), museet Stiftelsen Jamtli (1), Stockholms stadsarkiv (8), Stockholms Stadsmuseum (4), Stockholms läns museum (1), Sundsvalls museum (2), Tekniska museet (4), Uppsala universitetsbibliotek (1), ej namngivet arkiv (1) svarade på enkäten.
- 6 I den första enkäten till forskare ingick informationstyp 1-5 och 8-11 (se figur 1-2). Baserat på forskarnas svar lades fem kategorier till i enkäten till metadataproducenterna, informationstyp 6-7 (motiv, avbildad person) och 12-14 (användarvillkor, utställningshistorik/utlåningshistorik, övriga förvaltningsuppgifter).
- 7 Frågan om upphovsrätt är endast avgörande för forskarna när de ska publicera sina resultat. I andra delar av forskningsprocessen är bilder arbetsmaterial och frågan om upphovsrätt inte lika relevant.

- 8 Bilden som spår och bilden som avbild motsvarar semiotikens begrepp index och ikon/symbol. För en introduktion till Charles S. Peirce semiotiska modell (D'Alleva, 2012, 29–31)
- 9 Dessa skillnader kan ha förstärkts av att kategorin motiv/avbildad person inte fanns som färdig kryssruta i enkäten som gick ut till forskarna. Även om det var enkelt att lägga till alla typer av information en önskade i enkätens så är det givetvis enklare att kryssa i en ruta än att själv aktivt skriva in en kategori. Å andra sidan fanns den motiviska kategorin 'plats' med i båda enkäterna som kryssruta och den uppvisar samma mönster om än inte med lika stora skillnader.

BIBLIOGRAFI

- Armitage, L. H. and Enser, P. G. B.: "Analysis of user need in image archives" in *Journal of Information Science*, 23(4), 1997, pp. 287–299.
- Atwater, E.: "The Changing Form of the *Catalogue Raisonné*: Hurdles of Transitioning from Print to Web" in *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America*, 31(2), 2012, pp. 186–198.
- Baca, M. et al.: *Cataloging Cultural Objects. A Guide to Describing Cultural Works and Their Images*. Chicago: American Library Association, 2006.
- Baca, M. (red.): *Introduction to Metadata*. 3rd edn. Los Angeles, Getty Publications, 2016.
- Beaudoin, J. E.: "Visual Materials and Online Access: Issues Concerning Content Representation", in *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America*, 26(2), 2007, pp. 24–28.
- Birkin, J.: "Institutional metadata and the problem of context" in *Journal of Digital Culture and Society*, 6(2), 2020, pp. 19–36.
- Capurro, C. and Plets, G.: "Europeana, EDM, and the Europeanisation of Cultural Heritage Institutions" in *Journal of Digital Culture and Society*, 6(2), 2020, pp. 163–189.
- Cardinali, M.: "Digital Tools and Technical Views: The Intersection of Digital Art History and Technical Art History in a Digital Archive on the Painting Technique of Caravaggio and His Followers in *Visual Resources*, 35(1–2), 2019, pp. 52–73.
- Carmo, M.: "Big Data and the End of History" in *International Journal for Digital Art History*, (3), 2018, pp. 20–35.
- Chen, H.: "An analysis of image queries in the field of art history" in *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(3), 2001, pp. 260–273.
- Christensen, H. D. and Pedersen, M. H.: "Museum Communication between Enlightenment and Experience An Introduction" in *Nordisk Museologi*, (1), 2019, pp. 5–10.
- Curtis, N. (ed.): *The pictorial turn*. London, Routledge, 2011.

- Dahlgren, A.: ”Tankar om tillgänglighet och fotografier i arkiv” in Dahlgren, A. and Snickars, P. (eds.), *I bildarkivet: om fotografi och digitaliseringens effekter*, Stockholm, Mediehistoriskt arkiv, 13, 2009, pp. 59–89.
- Dahlgren, A.: ”Dated Photographs: The Personal Photo Album as Visual and Textual Medium” in *Photography and Culture*, 3(2), 2010, pp. 175–194.
- Dahlgren, A.: *Ett medium för visuell bildning: kulturhistoriska perspektiv på fotoalbum 1850-1950*. Göteborg, Makadam förlag, 2013.
- D’Alleva, A.: *Methods & theories of art history*, 2. ed. London, Laurence King, 2012.
- Digitization and IPR in European Museums*. (2020). NEMO, Network of European Museum Organisations. Available at: www.ne-mo.org.
- Edwards, E.: *Photographs, Objects, Histories. On the Materiality of Images*. London, Routledge, 2004.
- Elkins, J. (ed.): *Visual practices across the university*, München, Wilhelm Fink Verlag, 2007.
- Gil-Fuentetaja, I. and Economou, M.: ”Communicating Museum Collections Information Online: Analysis of the Philosophy of Communication Extending the Constructivist Approach” in *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 12(1), 2019, pp. 1–16.
- Harris, J.: *The new art history: a critical introduction*, London, Routledge, 2007.
- Hollink, L. et al.: ”Classification of user image descriptions” in *International Journal of Human-Computer Studies*, 61(5), 2004, pp. 601–626.
- Jordanova, L. J.: *The look of the past: visual and material evidence in historical practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- Lager Vestberg, N.: ”Flytande fotografier – originalitet och upphovsrätt i det digitala arkivet” in Dahlgren, A. and Snickars, P. (eds.), *I bildarkivet: om fotografi och digitaliseringens effekter*. Stockholm: Mediehistoriskt arkiv, 13, 2009, pp. 33–58.
- Manghani, S.: *Image studies: Theory and practice*. London, Routledge, 2013.
- Müller, M. G., Bateman, J. A. and Seizov, O.: ”Visual archives in the digital age” in *Visual Studies*, 31(2), 2016, pp. 93–94.
- Nauta, G. J., Heuvel, W. van den and Teunisse, S.: *Europeana DSI 2– Access to Digital Resources of European Heritage. D4.4. Report on ENUMERATE Core Survey 4*, 2017. Available at: <https://pro.europeana.eu/files>
- Orna, E. and Pettitt, C.: *Information management in museums*, 2nd ed. Aldershot, Hants, Gower, 1998.
- Pepi, M.: ”Is a Museum a Database? Institutional Conditions in Net Utopia” in *E-Flux Journal*, (60), 2014. Available at: www.e-flux.com/journal/60/61026/is-a-museum-a-database-institutional-conditions-in-net-utopia/.
- Prown, J. D.: ”Mind in Matter: An Introduction to Material Culture Theory and Method” in *Winterthur Portfolio*, 17(1), 1982, pp. 1–19.
- Riley, J.: *Understanding metadata. What is metadata and what is it for?* Baltimore: National Information Standards Organization (NISO), 2017. Available at: <https://www.niso.org/publications/understanding-metadata-2017>.

- Schneider, S. and Kohle, H.: "The Computer as Filter Machine: A Clustering Approach to Categorize" in *Artl@s Bulletin*, 6(3), article 6, 2017.
- Seeman, D. and Dean, H.: "Open Social Knowledge Creation and Library and Archival Metadata" in *KULA: Knowledge Creation, Dissemination, and Preservation Studies*, 3, 2019.
- Tasovac, T., Chambers, S. and Tóth-Czifra, E.: *Cultural Heritage Data from a Humanities Research Perspective: A DARIAH Position Paper*. hal-02961317. HAL archives-ouvertes, 2020. Available at: hal.archives-ouvertes.fr.
- Wolff, J.: *The social production of art*. Reprinted, Basingstoke, Macmillan Education (Communications and culture), 1988.
- Woodward, E.: "Metadata for Image Collections" in *American Libraries*, 45(6), 2014, pp. 42–44.

